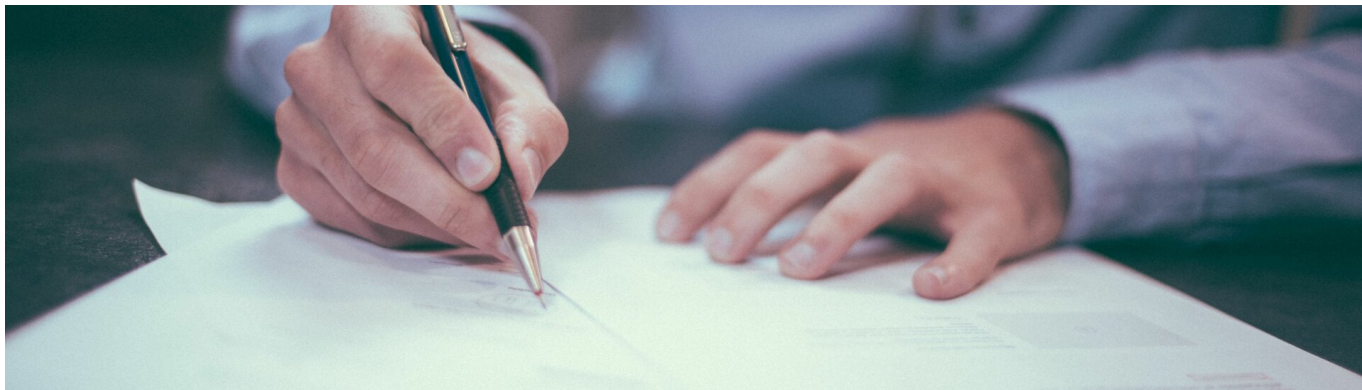

Proces Franza Kafki – paraboliczna opowieść o państwie totalitarnym

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cytat za: Janusz Uhma, *Język polski. Repetytorium dla maturzystów i kandydatów na wyższe uczelnie*, Warszawa 2005, s. 222.
- Źródło: Albert Camus, *Nadzieja i absurd w dziele Franza Kafki*, [w:] tegoż, *Eseje*, tłum. J. Guze, Warszawa 1974, s. 2.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 13.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 224–226.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 8.
- Źródło: Karol Sauerland, *Idealny aparat władzy a jednostka. Uwagi o modelu Kafkowskim*, „Literatura na świecie” 1987, nr 2 (187), s. 161–171.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 72–73.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1967, s. 310.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 119.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1967, s. 288–296.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 184–185.
- Źródło: Aleksander Fredro, *Zemsta*, Kraków 2005, s. 71.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 16.

Proces Franza Kafki – paraboliczna opowieść o państwie totalitarnym

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Proces – powieść Franza Kafki, niezwykłego pisarza, który łączył w sobie kultury czeską, niemiecką oraz żydowską – można interpretować jako wnikliwą ocenę współczesności oraz proroczą wizję nadchodzących czasów totalitaryzmu.

Dzieło należy czytać w sposób niedosłowny, wręcz paraboliczny, a jego wymowę odbierać można jako przestrożę przed niebezpieczeństwami wynikającymi z życia w społeczeństwie masowym.

W społeczeństwie tym funkcjonuje Józef K., główny bohater i uczestnik tytułowego procesu. Nie znamy jego tożsamości, przeszłości, ani nawet pełnego nazwiska. Jest on postacią skazaną na anonimowość, wyobcowanie i samotność. Nikt z otaczających go ludzi zdaje się nie troszczyć o dobro tego oskarżonego (nie wiadomo, o co) człowieka, a jednak jego losy wywierają na czytelniku ogromne wrażenie.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polega paraboliczność *Procesu* Kafki.
- Zastosujesz w formułowanych przez siebie wypowiedziach słownictwo związane z sądem.
- Rozpoznasz symboliczne i wielowymiarowe przesłanie powieści.

Przeczytaj

Aresztowanie Józefa K. odbywa się w jego własnym domu. Do końca powieści czytelnik nie dowiaduje się, czy bohater w ogóle czymkolwiek zawinił. On sam tego nie wie i do pewnego momentu lekceważy całe zdarzenie.

((Franz Kafka

Proces

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

(fragment)

K. [...] prawa dysponowania własnymi rzeczami, prawa, które może jeszcze posiadał, nie cenił wysoko, o wiele ważniejsze było, aby zdać sobie sprawę ze swego położenia. W obecności jednak tych ludzi nie mógł się nawet zastanowić, potrącany co chwila niemal po przyjacielsku

brzuchem jednego ze strażników – mogli to być chyba tylko strażnicy – ale gdy podnosił wzrok, widział zupełnie z tym grubym ciałem nieharmonizującą suchą, kościstą twarz, z grubym, w bok skrzywionym nosem, twarz, która ponad jego głową porozumiewała się spojrzeniem z towarzyszem. Co to byli za ludzie? O czym mówili? Jakiej władzy podlegali? K. żył przecież w państwie praworządnym, wszędzie panował pokój, wszystkie prawa były przestrzegane, kto śmiał go we własnym mieszkaniu napadać? Zawsze był skłonny wszystko lekko traktować, wierzyć temu, co najgorsze, dopiero kiedy ono nań spadło, nie zabezpieczać się na przyszłość, choćby zewsząd groziły niebezpieczeństwa – w tym jednak wypadku nie wydawało mu się to właściwe. Można było wprawdzie wziąć to wszystko za żart, gruby żart, który mu, z niewiadomych powodów, może z okazji jego

Znaczek pocztowy Deutsche Post AG, 125. urodziny Franza Kafki (1883–1924), 2008 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

dzisiejszej trzydziestej rocznicy urodzin, spłatali jego koledzy z banku.

Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 8.

Z czasem jednak machina biurokratyczna wciąga go w swoje tryby, zmieniając jego sposób postępowania. Bohater ulega namowom innym, korzysta z pomocy adwokata, wciąż jednak nie chcąc brać udziału w procedurze sądowej; zmienia się to dopiero tuż przed śmiercią. Zostaje zniewolony psychicznie przez sąd i pozostaje wobec niego bezbronny do samego końca.

((Franz Kafka

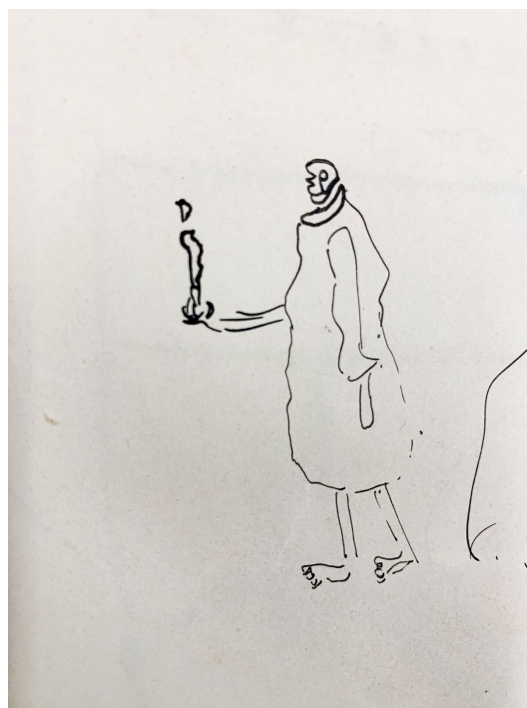
Proces

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY

(fragment)

Po wymianie kilku grzeczności w związku z tym, kto wykona dalsze zadania – widocznie nie podzielono między nich zleconych czynności – podszedł jeden z nich do K. i zdjął mu surdut, kamizelkę, wreszcie koszulę. K. wstrząsnął mimowolny dreszcz, na co ów uspokoił go lekkim uderzeniem w plecy. Następnie złożył starannie rzeczy jak coś, czego się jeszcze będzie używało, jeśli nawet nie w najbliższym czasie.

Aby nie narażać K. na bezruch w chłodnym powietrzu nocy, wziął go pod ramię i chodził z nim trochę tam i z powrotem, gdy tymczasem drugi obszukiwał kamieniołom, by znaleźć jakieś odpowiednie miejsce. Gdy je znalazł, kiwnął na pierwszego, i ten zaprowadził tam K. Było to blisko ściany kamieniołomu, leżał tam odłamany kamień. Panowie posadzili K. na ziemi, oparli go o kamień i ułożyli na nim jego głowę. Mimo całego wysiłku, jaki sobie zadali, i mimo całej uprzejmości, jaką im K. okazywał, pozycja jego była dziwnie wymuszona i nieprawdopodobna. Dlatego jeden z nich prosił

Rysunek wykonany przez Franza Kafkę

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

drugiego, by mu pozwolił samemu zająć się ułożeniem K., ale i to niczego nie polepszyło.

Wreszcie zostawili K. w położeniu nawet nie najlepszym ze wszystkich dotychczasowych. Potem rozpiął jeden z panów swój żakiet i wyjął z pochwy, która wisiała na pasku ściskającym kamizelkę, długi, cienki, z obu stron wyostrzony nóż rzeźnicki, podniósł go i badał ostrze w świetle księżyca. Znowu zaczęły się odrażające ceremonie, jeden podawał drugiemu nóż, ten znowu zwracał go z powrotem nad głową K. K. wiedział teraz dobrze, że byłoby jego obowiązkiem chwycić nóż przechodzący tak nad nim z rąk do rąk i przebić się. Ale nie zrobił tego, tylko obracał wolną jeszcze szyję i rozglądał się dokoła. Nie potrafił wytrzymać próby do samego końca i wyręczyć całkowicie władzy, odpowiedzialność za ten ostatni błąd ponosił ten, który mu odmówił tej reszty potrzebnej siły. Jego wzrok padł na najwyższe piętro graniczącego z kamieniołomem domu. Jak błyska światło, tak rozwarły się tam skrzydła jakiegoś okna: jakiś człowiek, słaby i nikły w tym oddaleniu i na tej wysokości, wychylił się jednym rzutem daleko przez okno i wyciągnął jeszcze dalej ramiona. Kto to był? Przyjaciół? Dobry człowiek? Ktoś, kto współczuł? Ktoś, kto chciał pomóc? Byłże to ktoś jeden? Czy byli to wszyscy? Była jeszcze możliwa pomoc? Istniały jeszcze wybiegi, o których się zapomniało? Na pewno istniały. Logika wprawdzie jest niewzruszona, ale człowiekowi, który chce żyć, nie może się ona oprzeć. Gdzie był sędzia, którego nigdy nie widział? Gdzie był wysoki sąd, do którego nigdy nie doszedł? Podniósł ręce i rozwarł wszystkie palce.

Ale na gardle jego spoczęły ręce jednego z panów, gdy drugi tymczasem wepchnął mu nóż w serce i dwa razy w nim obrócił. Gasnącymi oczyma widział jeszcze K., jak panowie, blisko przed jego twarzą, policzek przy policzku, śledzili ostateczne rozstrzygnięcie. „Jak pies!” – powiedział do siebie: było tak, jak gdyby wstyd miał go przeżyć.

Parabola

Proces jest **powieścią-parabolą**, o czym świadczy znaczne ograniczenie elementów fabuły, schematyczna kreacja postaci, uproszczenie wydarzeń. Utwory **paraboliczne** stanowią pretekst do przekazania określonego morału bądź wiedzy o prawidłach rządzących światem.

W powieści Kafki owych kierunków odczytania jest bardzo wiele wiele: ujawnia ona tragizm ludzkiej egzystencji, której sensu ani kierunku nie możemy pojąć, można ją również interpretować jako swoisty traktat teologiczny na temat lęku człowieka przed tajemnicą Boga albo skrupulatnej, przepełnionej poczuciem winy religijności. Niektórzy widzieli w niej wiarygodny psychologicznie opis osobowości neurotycznej. *Proces* czytano także jako zapowiedź państwa totalitarnego, które odbiera człowiekowi jego tożsamość, wciąga go w maszynę biurokracji i raz za razem stawia na ławie oskarżonych.

Słownik

absurd

(łac. *absurdus* – niedorzeczny) – wyrażenie wewnętrznie sprzeczne, pozbawione sensu, niedorzeczność, nonsens

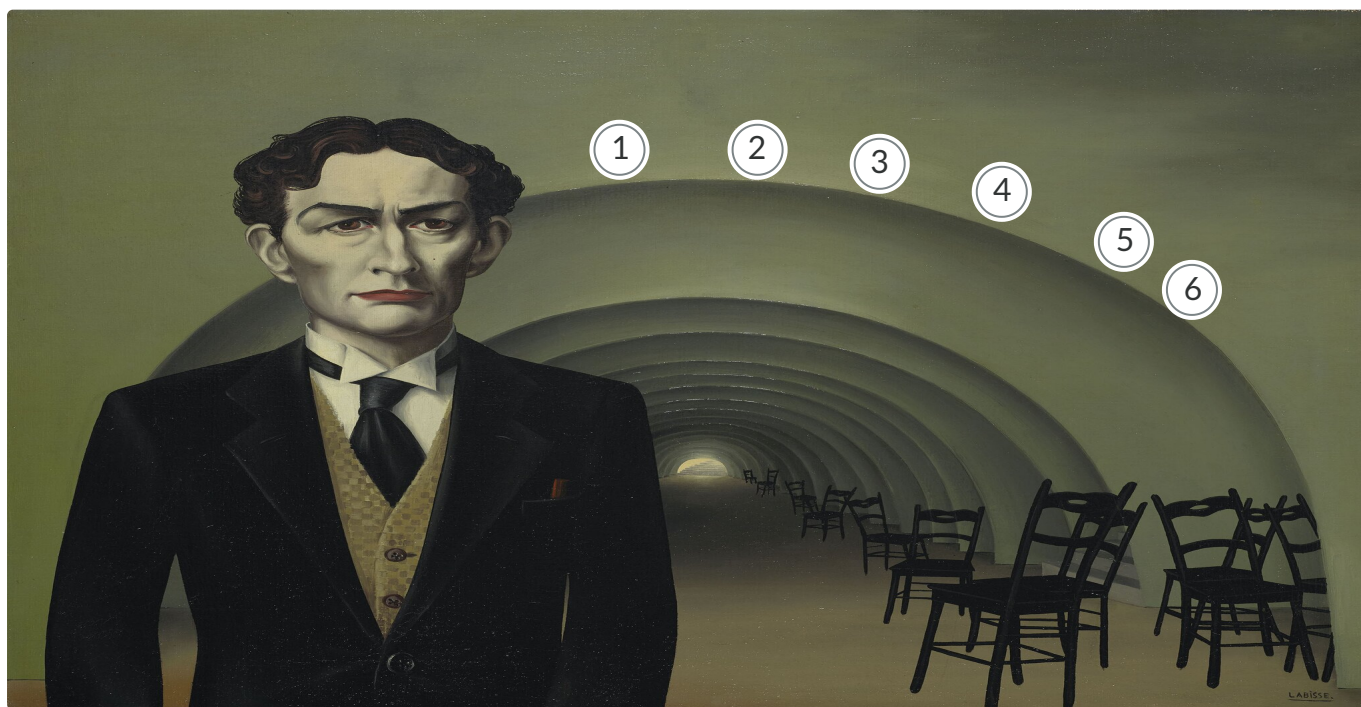
parabola

(gr. *parabole* – zestawienie obok siebie) inaczej przypowieść; jeden z najstarszych gatunków literackich z kręgu literatury dydaktycznej. Charakterystycznymi cechami przypowieści/paraboli są: uproszczona fabuła, schematyczne postaci, brak jasno określonego czasu i miejsca akcji, uniwersalizm, obecność alegorii i symboli. Świat przedstawiony przypowieści podporządkowany jest ukrytemu, przenośnemu sensowi danej historii, którego rozszyfrowanie jest kluczowe dla zrozumienia sensu całej przypowieści

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z multimedium, a następnie uzasadnij, że zarówno narracja, jak i kreacja głównego bohatera w *Procesie* Franza Kafki pozwalają zaliczyć ten utwór do powieści-paraboli.

Félix Labisse, *Jean-Louis Barrault w „Procesie” Kafki* (1947)

Źródło: Gandalf's Gallery, Pixabay, Flickr, licencja: CC BY-NC-SA 2.0.

Polecenie 2

Zapoznaj się z pojęciem symbolu w rozumieniu Alberta Camusa. Omów możliwości symbolicznego odczytania powieści Franza Kafki.

((Albert Camus

Nadzieja i absurd w dziele Franza Kafki

Symbol jest zawsze w uogólnieniu i artysta, nawet tłumacząc go najdokładniej, ukazuje tylko kierunek: żadnej dosłowności. Nic trudniejszego zresztą jak zrozumienie dzieła symbolicznego. Symbol zawsze przerasta tego, kto symbolu używa, i zmusza go, by mówił więcej, niż sądzi, że mówi [...]. Symbol zakłada dwa plany, dwa światy idei i doznań; do odkrycia związków między nimi służy słownik, i taki słownik najtrudniej jest ułożyć. Ale już uświadomienie sobie, że te dwa światy istnieją, prowadzi do ich utajonych relacji. U Kafki dwa światy to codzienność z jednej strony, nadnaturalny niepokój z drugiej.

Źródło: Albert Camus, *Nadzieja i absurd w dziele Franza Kafki*, [w:] tegoż, *Eseje*, tłum. J. Guze, Warszawa 1974, s. 2.

Słownik

powieść-parabola

powieść o charakterze moralno-dydaktycznym, wywodzi się z przypowieści, cechuje schematyzmem fabuły, uproszczonym wizerunkiem postaci, selekcją realiów; służy przekazaniu ogólnej prawdy moralnej, filozoficznej lub religijnej

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

((– Puśćcie mnie, do diabła! – wołał K., którego już przyparli do szafy. – Nie można wymagać ode mnie odświętnego stroju, skoro napada się na mnie w łóżku.

To słowa, które padają na początku powieści. Opowiedz, w jakiej sytuacji znalazł się główny bohater Józef K.

Ćwiczenie 2

Dopasuj terminy prawnicze, które pojawiają się w powieści Kafki, do definicji w tabeli.

Słowa prawnicze	Definicja
	postawienie przed sądem człowieka, uznanie go za winnego
	postępowanie toczące się przed sądem cywilnym lub karnym, proces sądowy
	osoba lub organ, które w trakcie postępowania karnego żądają ukarania winnego
	osoba powołana do rozpoznawania spraw i wydawania wyroków w imieniu państwa, posiadająca odpowiednie kwalifikacje, korzystająca z niezawisłości, podlegająca tylko ustawom
	postępowanie prowadzone przez sąd, mające na celu wymierzenie sprawiedliwości
	sytuacja, w której policjant, prokurator itp. zadaje komuś pytania dotyczące popełnionego przestępstwa
	instytucja państwowa, organ wymiaru sprawiedliwości
	czyn naruszający normy postępowania, wykroczenie, przewinienie, występki, błąd, grzech

Przeczytaj poniższy fragment powieści Franza Kafki, a następnie zastanów się, o czym świadczy mundur urzędnika państwowego. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

((Franz Kafka

Proces

[Informator sądowy] mężczyzna, który był zresztą elegancko ubrany i zwracał uwagę zwłaszcza popielatą kamizelką z dwoma długimi, ostrymi końcami, wybiegającymi spiczasto w dół [...].

My, to znaczy urzędnicy, uznaliśmy, że trzeba informatora, który ustawicznie i jako pierwszy styka się ze stronami, także elegancko ubrać, ze względu na pierwsze dobre wrażenie. My pozostali, jak pan to zaraz może po mnie poznać, jesteśmy niestety bardzo źle i staromodnie ubrani; nie ma też wiele sensu wydawać na strój, bo jesteśmy prawie bez przerwy w kancelariach, śpimy tu nawet. Ale jak powiedziałam, uważaliśmy, że dla informatora ładny strój jest niezbędny. Ponieważ jednak nie można go było otrzymać od naszego zarządu, który pod tym względem jest trochę dziwny, zrobiliśmy zbiorówkę – także i strony złożyły się na to – i kupiliśmy mu to oto piękne ubranie i jeszcze inne. Wszystko to na to, by robił dobre wrażenie, ale on przez swój śmiech psuje wszystko i odstrasza ludzi.

Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 72–73.

☐ Stroje urzędników w powieści Kafki są wystawne i kosztowne.

☐ Informator sądowy w *Procesie* Kafki jest przedstawiony groteskowo i służy zobrazowaniu sytuacji w sądzie opisanym przez F. Kafkę.

☐ Wszystkie stroje urzędników i informatorów są finansowane przez system.

☐

☐ Urzędnicy nie dbają o strój.

☐ Strój w *Procesie* stanowi wizytówkę.

☐ Pomniejsi urzędnicy, np. w informacji sądowej, również muszą nosić specjalny mundur, co świadczy o powadze miejsca.

Ćwiczenie 4

Uzupełnij mapę myśli o cechy, jakie zostają przypisane sądowi w powieści Kafki. Zilustruj je cytataми.

Przeczytaj fragment powieści Franza Kafki i wyjaśnij, jaką rolę w utworze odgrywa adwokat Huld.

((Franz Kafka

Proces

Ale mój wuj nalegał, bym panu oddał pełnomocnictwo w mej sprawie, zrobiłem to, aby mu sprawić przyjemność. I teraz miałem bądź co bądź prawo spodziewać się, że odtąd łatwiej mi przyjdzie ów proces niż dotychczas, gdyż daje się przecież pełnomocnictwo adwokatowi, aby zrzucić z siebie częściowo ciężar procesu. Ale stało się wprost przeciwnie. Nigdy dotąd nie miałem tak wielkich trosk z powodu procesu, jak od czasu, gdy pan przejął obronę. Póki byłem sam, nie przedsiębrałem nic w mojej sprawie, a mimo to prawie nie czułem jej istnienia, teraz natomiast miałem obrońcę, wszystko było tak pomyślane, by coś się stało, nieustannie i z coraz większym napięciem oczekiwałem pana interwencji, lecz ona nie następowała. Otrzymywałem wprawdzie od pana różne informacje o sądzie, których nikt nie mógłby mi udzielić, ale to mi nie może wystarczyć, gdyż obecnie proces niewidzialnie, wprost z dnia na dzień coraz bliżej i ciśniej mnie osacza.

Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. B. Schulz, Warszawa 1974, s. 184–185.

Tekst do ćwiczeń 6-8

Karol Sauerland

“ ***Idealny aparat władzy a jednostka. Uwagi o modelu Kafkowskim***

1. Tam, gdzie działa idealny aparat władzy, brak jasno sformułowanego prawa, jednostka nie może być pewna, czy jakichś przepisów przypadkiem nie naruszyła. W tej sytuacji przesłuchanie powinno by leżeć w interesie aresztowanego. Mogłoby mu ono dać przynajmniej jakiś punkt zaczepienia dla wyjaśnień, o co został posądzony.

Przesłuchanie umożliwia nadto kontakt z aparatem władzy, na niskim szczeblu rzecz prosta. Z drugiej strony przesłuchanie stwarza dla zatrzymanego sytuację niebezpieczną. Może on, udzielając odpowiedzi na zadawane pytania, których cel jest mu nieznany, naprowadzić aparat władzy na trop czegoś, co by go obciążało, a z czego on sam nie zdawałby sobie sprawy.

2. Proces sprowadza się w gruncie rzeczy do przesłuchań. Potem nieznana bliżej instancja feruje wyrok i zleca katom jego wykonanie. Zazwyczaj zapadają w tym trybie wyroki śmierci. Najlepszym sposobem zachowania obwinionego jest zabieganie o przewleczenie procesu.

3. O pomoc interesant może się zwracać jedynie do ludzi, którzy są związani z aparatem władzy, to jest do woźnych sądowych [...], adwokatów oficjalnych i adwokatów pokątnych, kochanek urzędników, a także osób, które mają stale kontakty z urzędem, jak [Titorelli](#) z *Procesu*.

4. Gdzie idealny aparat władzy sprawuje rządy, tam muszą być pogardzani. Z jednej strony osłania on urzędy przed natrętami, to znaczy przed obwinionymi, petentami i im podobnymi, którzy, gdy już nie wierzą w sprawiedliwość, zaczynają dochodzić swego krzywym drogami. To ich popycha w ramiona pogardzanych. Z drugiej strony świat pogardzanych jest najlepszą szkołą tego, co jest związane z pojęciem władzy.

5. Idealny aparat władzy wydaje się nieprzenikniony. Nie wiadomo, jaki ma mechanizm, kto i jak decyduje o jego działaniu i kto za to, jak on działa, odpowiada. Interesant ma w najlepszym razie kontakt z najniższymi funkcjonariuszami.

6. Idealny aparat władzy nie musi liczyć się z jednostkami. Nie dla społeczeństwa istnieje. Nie można więc wymagać od niego, aby cokolwiek szybko i dobrze załatwiał. Tempa i trybu postępowania nie może dyktować mu interesant. Decydują o tym bowiem zależności wewnętrzne w samym aparacie władzy. Jednostka nie mająca wglądu w te sprawy nie może wiedzieć, czy funkcjonuje on dobrze czy źle. Nie jej rzeczą jest to oceniać. Powinna raczej przyjmować, że ma do czynienia z aparatem idealnym, czyli takim, który funkcjonuje zgodnie z możliwościami i potrzebami.

7. Istota idealnego aparatu władzy wymaga, aby nie czynił on wrażenia organizacji działającej sprawnie. Bałagan jest jednym z jego atrybutów. Musi on uczyć interesantów z jednej strony cierpliwości i pokory, z drugiej zostawiać im łut nadziei, że gdzieś przecież znajdują lukę, dzięki której będą mogli popchnąć swoją sprawę. Interesant szybko wyzbywa się złudzeń, że aparat władzy pracuje dla niego i z myślą o nim udoskonala swe organizacyjne formy.

8. Aparat władzy jest idealny, jeżeli panuje nad informacjami i wiedzą w ogóle. On jeden jest w posiadaniu przepisów prawa i tylko on zna całokształt społecznych zjawisk. Niczego takiego jak praca nie potrzebuje. Opinia publiczna winna żywić się plotką.

9. Idealny aparat władzy reaguje z wielką wrażliwością na wszelkie przejawy kurczenia się obszaru jego panowania.[...] Idealnemu aparatowi władzy przypisuje się wiele atrybutów przynależnych Bogu. Bóg jest wszechobecny i wszechmocny, nieprzystępny i niezgłębiony, wieczny i niezbadany w swych wyrokach, ma niewiadomą postać i nieznane oblicze.

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj poszczególnym akapitom eseju sceny z *Procesu*. Ułóż w kolejności.

Sytuacja w kancelarii i konfrontacja Józefa K. z petentami oczekującymi pod sądowymi drzwiami na strychu.

Zorientowanie się przez bohatera o przewlekłości sprawy prowadzonej przez adwokata Hulda i próba wypowiedzenia mu sprawy.

Niedostępność informacji o rozprawie i funkcjonowaniu instytucji sądowej, niejasność, zawiłość i dezorientacja skazanych lub oskarżonych, jak np. Józefa K.

Pogarda wobec kupca Blocka i równocześnie próba wydobycia od niego jak najwięcej „tajemnic” sądowych.

Szukanie pomocy przez bohatera u ludzi związanych pośrednio z sądem.

Nieład i kurz w sądzie oraz żałosne „akta” sprawy, brak dat i określenia miejsc rozpraw (wokandy), niekompetencja sędziego mylącego przesłuchiwanego.

Sposób aresztowania Józefa K. poprzez wtargnięcie do jego domu strażników bez podania przyczyny.

Proces jako ostateczny sąd boski w chwili śmierci – przypisanie winy każdemu człowiekowi.

Instrukcja Titorellego o sposobach ucieczki przed nieuchronną karą np. poprzez granie na zwłokę.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj fragmenty eseju Karola Sauerlanda i zapisz, jak autor opisuje usytuowanie jednostki w idealnym aparacie władzy.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, na czym polegają wskazane przez autora tekstu podobieństwa pomiędzy aparatem władzy a Bogiem.

Praca domowa

Obejrzyj film *Matrix*, *Igrzyska śmierci* lub inny [dystopijny](#) obraz, w którym bohater zmaga się z systemem. Wskaż podobieństwa z prozą Franza Kafki. Zwróć uwagę na walkę jednostki z bezosobowym aparatem władzy. Przygotuj konspekt wypowiedzi do dyskusji na forum klasy.

Dla nauczyciela

Autor: Paulina Król

Przedmiot: Język polski

Temat: *Proces* Franza Kafki – paraboliczna opowieść o państwie totalitarnym

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

11) porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;

Lektura obowiązkowa

19) Franz Kafka, *Proces* (fragmenty);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśni, na czym polega paraboliczność *Procesu* Kafki;
- zastosuje w wypowiedziach słownictwa związane z sądem;
- rozpozna symboliczne przesłanie powieści.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;

- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z powieścią *Proces* Franza Kafki, którego fragmenty zamieszczone są w sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie przygotowują się do omówienia tematu przywołanych tekstów opowieści.
2. Nauczyciel przywołuje trzech ochotników do zapoznania się z materiałem filozoficznym [Totalitaryzm](#).

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel wskazuje na zamieszczone w sekcji „Przeczytaj” fragmenty powieści *Proces* Franza Kafki. Uczniowie odpowiadają na zadane pytanie: *Jaki problem przywołuje w tekście Franz Kafka?*
3. Krótka rozmowa przedstawiająca cechy państwa totalitarnego.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel aktywuje uczniów poprzez dyskusję uzasadniającą, że *Proces* F. Kafki jest utworem parabolicznym. Uczniowie podchodzą do tablicy i zapisują właściwe argumenty, uzasadniając wskazanym fragmentem bądź przykładem.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z materiałem w sekcji „Grafika interaktywna”. Następnie uczniowie dobierają się w trzy grupy, której przewodniczy wybrany przed lekcją ochotnik. Każda grupa ma za zadanie przedstawić krótkie prezentacje uzupełniające wiedzę na podstawie wydzielonych części materiału:
 - grupa 1: slajd 1 i 2;
 - grupa 2: slajd 3 i 4;
 - grupa 3: slajd 5 i 6.Po wykonaniu zadania wybrana przez lidera grupy osoba prezentuje uzyskaną wiedzę grupy. Nauczyciel uzupełnia informacje.
3. Nauczyciel prosi uczniów, aby pozostali na miejscach. Następnie wyświetla ćwiczenie 2 z sekcji „Sprawdź się”. Po uzupełnieniu wszystkie grupy odczytują odpowiedzi, przyznając za każdą odpowiedź jeden punkt. Nauczyciel zlicza punkty grupy i ogłasza zwycięzców.
4. **Mapa myśli.** Uczniowie indywidualnie uzupełniają mapę myśli o cechy, jakie zostają przypisane sądowi w powieści Kafki. Następnie uczniowie podają na forum swoje pomysły. Wybrany uczeń zapisuje je wszystkie wokół hasła. Na tej podstawie powstaje mapa myśli/pojęć, do których uczniowie będą mogli powracać podczas kolejnych etapów zajęć lub w ramach powtórki materiału w domu.

5. **Praca z tekstem źródłowym.** Uczniowie dobierają się w cztery grupy i zapoznają z tekstem Karola Sauerlanda *Idealny aparat władzy a jednostka. Uwagi o modelu Kafkowskim*. Nauczyciel każdej grupie przydziela jedno z ćwiczeń wskazanych do tego tekstu. Następnie ustala czas pracy. Każda grupa odczytuje swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec lekcji uczniowie wraz z nauczycielem podsumowują uzyskaną wiedzę na podstawie polecenia 2 w sekcji „Grafika interaktywna”.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i przeprowadza krótką rozmowę na temat spełnienia kryteriów sukcesu.

Praca domowa:

1. Obejrzyj film *Matrix*, *Igrzyska śmierci* lub inny dystopijny obraz, w którym bohater zмага się z systemem. Wskaż podobieństwa z prozą Franza Kafki. Zwróć uwagę na walkę jednostki z bezosobowym aparatem władzy. Przygotuj konspekt wypowiedzi do dyskusji na forum klasy.

Materiały pomocnicze:

- Georges Bataille, *Czy należy spalić Kafkę*, „Literatura na świecie”, nr 2.
- Słuchowisko Teatru Polskiego Radia, adaptacja *Procesu* Franza Kafki, Ninateka.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Grafika interaktywna” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.